

СОЦИАЛНИ НАГЛАСИ КЪМ ЖЕНИ, ПРЕЖИВЕЛИ СЕКСУАЛНО НАСИЛИЕ, В БЪЛГАРИЯ

Мария Чомарова

The article briefly presents the problem about the attitudes towards women survivals of sexual violence. Main part concerns the research of these attitudes in Bulgaria by means of "The Attitudes toward Women Rape Victims Scale" by Colleen Ward. The analysis shows that the traditional attitudes victimizing the raped women dominate in Bulgarian community. Measurement of attitudes registered significant gender differences. Women are more tolerant towards victims than men. The results are presented in detail and discussed in comparison with other analogous surveys.

Теоретична постановка

Проблемът за насилието над жени става актуален сравнително късно — 70-те години на века. Част от научния интерес е насочена именно към изследването на социалните нагласи към жени, жертви на насилие. Съвременните изследвания показват известна тенденция в промяна на тези социални нагласи от негативни и обвинителни, определяни като „традиционни“ през „умерени“ до „толерантни“.

У нас досега няма изследвания върху социалните нагласи към жени, преживели сексуално насилие. Резултатите от едно такова изследване сами по себе си биха били принос към разбирането на процесите в съвременното ни общество.

Социалната психология изучава широко разпространените митове за изнасилване и установява, че повечето от тях вменяват отговорност на жертвата за изнасилването. Доказателство за това например е поговорката: „Да би мирно седяло, не би чудо видяло“. Други изследвания върху митовете доказват, че нагласите на мъжете и на жените се различават. Както може да се очаква, жените са по-склонни да отхвърлят идеята, че мъжете са несправедливо обвинявани в изнасилване и че жените имат фантазии за изнасилване. Мъжете, от друга страна, са склонни да се съгласят, че нормалните мъже не изнасилват.

Социалнопсихологичната литература доказва, че има различни фактори, които влияят върху нагласите. Такива могат да бъдат възраст, образование, етническа принадлежност и др. Марта Бърт изследва около 600 възрастни в Минесота и открива пряка зависимост между образованието и отхвърлянето на

стереотипните и предубедени отношения към изнасилването (Burt, M., 1980). Рич и Сампсън запитват 450 жители на Чикаго за тяхното разбиране за изнасилването и откриват, че по-възрастното население е два пъти по-склонно да вярва, че изнасилването е причинено от начина, по който жената се облича, и от нейното поведение. По-младите са по-склонни да видят изнасилването като акт на насилие. По-младите и по-добре образованите подкрепят феминистичните виждания за изнасилване, които са по-толерантни и необвинителни към жертвата (Rich, R. and Sampson, R., 1990).

Най-често срещаната теория, която обяснява обвиняването на жертвата, е „вярването в един справедлив свят“, в контекста на атрибутивната теория. Лърнър развива теорията, че ако човек е считан за „добър и щедър“, той заслужава подобна съдба; обаче, ако човек е считан за „жесток и глупав“, то той заслужава в известна степен наказание (Lerner, 1966). Съответно хората обвиняват жертвата, за да запазят своя свят справедлив; лоши неща не се случват на добри хора. Когато наблюдатели станат свидетели или четат за сексуално насилие, те предпазват себе си, като приписват вина на жертвата, правейки атрибуции като тези: „тя не трябваше да се облича така“ или „тя е знаела какво прави“. Въпреки популярността си тази теория има ограничения. Например емпатията към жертвите влияе на мотивационните предразсъдъци в когнитивния процес и също намалява обвиняването на жертвата.

Съществуват различни подходи в социалнопсихологичните проучвания на атитюдите към жени, преживели сексуално насилие. Първоначално са се използвали литературни скечове, съдебни фарсове, сценарии за видеокасети и вестникарски статии като основа за прокарване на отношения към изнасилванията и техните жертви. Във връзка с тези фактори на участниците в експериментите обикновено се задават въпроси, свързани с носителя на вината при изнасилване, надеждността на показанията на жертвата и вероятността тя да предяви обвинение. Установено е също така, че мъжете са по-склонни да посочат жертвата като виновна за изнасилването (Kanekar, C. & Kolsawalla, M., 1980; Krulowitz, J. & Payne, E., 1978; Yarmey, A., 1985).

Други разпространени методи са инструменталните изследвания чрез интервюта, лични или по телефона, въпросници, пратени по пощата или администрирани лично. Част от изследванията се концентрират само върху един-единствен въпрос. Например Джефордс и Дал запитват 2000 тексаски жители дали подкрепят закона, който позволява на една жена да обвини съпруга си в изнасилване, и откриват, че само 35% подкрепят този закон (Jeffords, C. and Dull, R., 1982).

Повечето изследвания в социалната психология обаче използват по-сложни инструменти за измерване. Широко известни са скалите на Фийлд „Нагласи към изнасилване“, на Бърт „Приемане на мита за изнасилване“ и на Уорд „Нагласи към жертви на сексуално насилие“. Филд е първият, създал въпросник за нагласите към изнасилването (Field, H. & Barnett, J., 1979). Като допълнение към въпросника на Филд Бърт създава 19-степенна Скала за приемане на митовете за изнасилванията (Burt, M., 1980).

Въпреки внушителната работа, извършена от Бърт и Филд, те не успяват да създадат опростена и единна скала, която да се концентрира конкретно вър-